

חיה דוידזון

המקראה שלי

מה מסתתר בספור ועוד...

טפוח הפשירות האורנית



חלק ראשון

ייעוץ מדעי: פרופ' דורית רביד

הוצאת יסוד

ייעוץ מדעי: פרופ' דורית רביד
עריכת לשון: שלומית ברנע
עיצוב, איורים ועטיפה: אודי טאוב

עשינו כמיטב יכולתנו לאתר את בעלי הזכויות של כל החומר ממקורות חיצוניים.
אנו מתנצלים על כל השמטה או טעות. אם יבוא הדבר לידיעתנו, נפעל כדי לתקנו
במהדורות הבאות.

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט
בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני אחר כל חלק שהוא מהחומר בספר זה.
שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות
מפורשת בכתב מהמו"ל.

©

כל הזכויות שמורות
להוצאת ספרים יסוד

רח' החופר 34, אזור התעשייה חולון, טל' 03-5587990
נדפס בישראל, תשע"ה 2015

תִּכְן הָעֲנִינִים

נושא התכן: גלגולה של שנה

- 8. בְּשָׁנָה הַבָּאָה / אֵהוּד מָנוֹר.
- 10. מָה עֲשִׂינוּ בַּחֹפֶשׁ הַגָּדוֹל.
- 12. סִפּוּר מַחֲפֵשׁ פְּתִיחָה.

נושא התכן: גלגולה של שפה

- 18. לְאַסֹּף מְלִים / דַּפְנָה עֵבֶר־הַדְּנִי.
- 20. סִימָן קְרִיאָה שֶׁהִתְגַּאָּה / נוֹרִית אֶלְטוּבִיָּה.
- 22. פְּנֵת הַיּוֹצֵר – יְהוֹנָתָן גֶּפֶן .
- 24. אֵיךְ שִׁיר נוֹלָד / יְהוֹנָתָן גֶּפֶן .
- 28. עֵבְרִית שֶׁל סַבָּא / שְׁלוֹמִית כַּהֵן־אָסִיף .
- 30. אֶפְשָׁר לוֹמַר אוֹתוֹ דְּבַר בְּכָל מִיַּי מְלִים / לֵאָה נָאוֹר .

נושא התכן: על הסתו ועל חגי תשרי

- 34. שִׁיר לְחֻדֶּשׁ תְּשֻׁרֵי / דִּתְיָה בֶן דּוֹר .
- 36. הַחֻצֵב פּוֹרַח – הַקִּיץ בּוֹרַח וְהַסְתּוֹ אוֹרַח / עֲמוּס בֵּר .
- 39. הַמַּסַּע הַגָּדוֹל / מְרִים בֶּן יְהוּדָה .
- 43. הַיָּמִים הַנּוֹרָאִים .
- 44. מִן הַמְּקוֹרוֹת: רֵאשׁ הַשָּׁנָה .
- 47. בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה / אֶרְלֵט סִפְדִּיָּה .
- 50. דְּבַשׁ מִצָּאת / תָּמַר זֶקֶס .
- 55. מִן הַמְּקוֹרוֹת: יוֹם הַכְּפוּרִים .
- 57. סְלִיחָה שֶׁבִּלְב / דְּבוּרָה עֹמֶר .
- 62. מִן הַמְּקוֹרוֹת: סְכוּת .

- 63. סְכַתְנוּ / אוריאל אפק.
- 65. אבא עוזר לבנות ספה / פוצ'ו
- 66. מן המקורות: ארבעת המינים
- 67. האתרוג / שלמה פרבר מורן
- 68. האתרוג המכער / רבקה אליצור
- 75. תמר עם כל דבר / רוני גנור
- 78. מן המקורות: שמחת תורה

נושא התכן: גלגולו של זמן

- 82. בסך הכל שעה / נירה הראל
- 85. הזמן / מצפה הכוכבים ברקת
- 89. שעון אחר / לאה צור
- 90. דברים שמספרת לנו הכותרת.
- 91. לא סובלת את השעון / מירה מאיר
- 94. אולי תעשה משהו / איטו אבירם
- 97. שבים ליצר: הצריך הזה / יהונתן גפן
- 98. מי יעיר את מי? / פוצ'ו
- 100. אילן יוחסין / חגית בנזימן
- 102. כותרת עניינית
- 104. כותרת מסקרנת
- 105. האם זחל, גלם ופרפר הם אותו דבר? / מיכל מוטרו
- 107. זחל זנב סנונית נמרי / משה שרגל
- 109. גלגוליו של מעיל / קדיה מולודובסקי
- 115. מה משתמע

- 116. אַבְדָּה אֶת הָרֹאשׁ / מִתּוֹךְ מַעְרִיב
- 118. חֲפִיסַת שׁוֹקוֹלֵד / שְׁלוּמִית כֹּהֵן־אֶסִיף
- 121. שְׁבִים לַיּוֹצֵר: רֵיחַ שֶׁל שׁוֹקוֹלֵד / יְהוֹנָתָן גָּפֶן
- 122. רַק שׁוֹקוֹלֵד / יְהוּדָה אֶטְלַס

נושא התכן: עונת החורף וחגי החורף

- 126. מִן הַמְקוּרוֹת: חַג הַחֲנֻכָּה
- 128. נֵס חֲנֻכָּה / אוֹרֵה אֵיתָן
- 132. דָם הַמִּכָּבִים / מֹשֶׁה שְׂרָגֵל
- 134. מַעֲשֵׂה בִלְבִיבוֹת / חֲנָה פְּרַנְקֵל וְתַלְמָה אֱלִיגוֹן־רוֹז
- 140. נְרוֹתֵי הַזְעִירִים / מוֹרִיס רוֹזֶנְפֵּלְד
- 142. הַנְּרוֹת הַלָּלוּ שְׁאָנוּ מְדַלִּיקִין / עֲנַת בִּלְזֶבְרַג וּמִרְבַּח חֲזוֹת
- 147. תִּשְׁבֵּץ חֲנֻכָּה / שָׂרָה גוֹטְפֵּלְד
- 148. אָרִיק הַכֶּבֶּאִי / פּוֹצ'וֹ
- 152. עוֹנַת הַחֲרֹף
- 153. שְׁנֵי עֲנָנִים / ע' הַלֵּל
- 155. מִחֲזוֹר הַמַּיִם / מִתּוֹךְ פִּילוֹן
- 157. עֲנַת בּוֹכָה וְלֹא יוֹדַעַת לָמָּה / יְהוֹנָתָן גָּפֶן
- 159. נֶמֶס בַּגָּשִׁים / חַגֵי בְרַקֶּת
- 161. חוֹנֵי הַמַּעֲגָל / עַל פִּי סֵפֶר הָאֲגָדָה
- 163. שְׁבִלּוּלִים עָלֵינוּ / ד"ר אַבְרָהָם שָׁלוֹ
- 169. הַנְּמָלָה וְהַחֲגָב / אֲזוּפּוֹס
- 171. רַד מִן הַנְּמָלָה, עֶצֶל / אֶפְרַיִם סִידוֹן
- 173. הַרְבֵּה אֲרֵבָה / עַל פִּי ד"ר רַחֲלֵי עֵנֵב

178. מְלֻכָּת מְסַכְּנָת / מֹשֶׁה שְׂרָגַל.
179. מִי חָזַק יוֹתֵר – פִּיל אוֹ נְמֻלָּה? / מֹשֶׁה שְׂרָגַל.
182. מִן הַמְּקוֹרוֹת: ט"ו בְּשִׁבְט.
183. תְּרוּמָתוֹ שֶׁל הָעֵץ לְעוֹלָם / הַקָּרוֹן הַקִּיּוֹמֵת לְיִשְׂרָאֵל.
185. הָעֵץ הָעֲצוּב / דְּבוּרָה עֹמֵר.
192. מִן הַמְּקוֹרוֹת: חַג הַפּוּרִים.
193. מְלָכָה לְיוֹם אֶחָד / דְּבוּרָה עֹמֵר.
200. אֶסְתֵּר הַמְּלָכָה / פּוּצ'וֹ.
202. עֲשָׂקוּץ הַשִּׁטָּה / עֲמוּס בֵּר.

נושא התכין: חלומות ומשאלות

205. עַל מָה הֵם חוֹלְמִים?.
207. כּוֹבֵעַ קְסָמִים / לָאָה גּוֹלְדֵבְרַג.
210. חֲתוּל עִם כּוֹבֵעַ / פּוּצ'וֹ.
212. אֵי בּוּדֵד / חַגֵי בְּרֻקָּת.
214. הָאָדוֹן חֵלוֹם / לָאָה גּוֹלְדֵבְרַג.
216. הַנַּעַר שֶׁבִקֵּשׁ לְדוּג לּוּיָתָן / דְּלִיָּה רַבִּיקוּבִיץ.
219. מִן הַמְּקוֹרוֹת: חֵלוֹם יַעֲקֹב.
222. צ'אַרְלִי וְהַשׁוֹקוֹלָדָה / רוֹאֵלְד דַּאֵל.

ג'לג'ול'ה של ש'נה



בִּשְׁנָה הַבָּאָה / אֵהוּד מְנוֹר

◆ קראו את השיר.

בִּשְׁנָה הַבָּאָה נִשֵּׁב עַל הַמְרַפֶּסֶת
וְנִסְפָּר צְפוּרִים נוֹדְדוֹת.
יְלָדִים בְּחֻפְשָׁה יִשְׁחָקוּ תוֹפֶסֶת
בֵּין הַבַּיִת לְבֵין הַשְּׂדוֹת.

עוֹד תִּרְאֶה, עוֹד תִּרְאֶה
כִּמָּה טוֹב יִהְיֶה
בִּשְׁנָה, בִּשְׁנָה הַבָּאָה.

עֲנָבִים אֲדַמִּים יִבְשִׁילוּ עַד הָעֶרֶב
וַיִּגְשׁוּ צוֹנְנִים לְשִׁלְחוֹן,
וְרוּחוֹת רְדוּמִים יִשְׂאוּ אֶל אִם הַדֶּרֶךְ
עֵתוֹנִים יִשָּׁנִים וְעֵנָן.

עוֹד תִּרְאֶה, עוֹד תִּרְאֶה
כִּמָּה טוֹב יִהְיֶה
בִּשְׁנָה, בִּשְׁנָה הַבָּאָה.

בִּשְׁנָה הַבָּאָה נִפְרֵשׁ כְּפוֹת יָדַיִם
מוֹל הָאוֹר הַנֶּגֶר הַלָּכֵן
אֲנִפָּה לְבָנָה תִּפְרֹשׁ בְּאוֹר כְּנָפִים
וְהִשְׁמֵשׁ תִּזְרַח בְּתוֹכָן.

עוֹד תִּרְאֶה, עוֹד תִּרְאֶה
כִּמָּה טוֹב יִהְיֶה
בִּשְׁנָה, בִּשְׁנָה הַבָּאָה.

*לפני הכול...

- שם השיר שנשיר הוא "בִּשְׁנָה הַבָּאָה".
- 1. שירו את השיר, השמיעו אותו והקשיבו למילים.
- 2. הרימו יד בשירת כל מילה שנאמרת בזמן עתיד.
- 3. על איזה זמן מדובר בכותרת השיר "בִּשְׁנָה הַבָּאָה" (עבר, הווה או עתיד)?

4. אלו יכולתם לשנות את מה שהיה בשנה שעברה – מה הייתם משנים (דברים הקשורים לעצמכם, למשפחה ולמדינה)?
5. **שִׁעְרוּ** מדוע כתב המשורר שיר ששמו "בִּשְׁנָה הַבָּאָה".
6. **חֲפְּשׂוּ** באינטרנט באיזו שנה נכתב השיר. אפשר לשאול את ההורים מה קרה בִּשְׁנָה שנכתב השיר.

◆ כתבו במחברת.

1. **עֲרוּכּוּ** רשימה של המילים הנאמרות בְּזִמְנָן עֲתִיד, כגון נִסְפֹר, יִשְׁחָקוּ והסבירו מדוע נכתבו כך.
2. בשיר יש רמזים לעונה בִּשְׁנָה. **הַעֲתִיקוּ** את המשפטים הַמְּתַאָּרִים תופעות בִּטְבַע ו**כִּתְבוּ** לאיזו עונה הם מְרמזים.
3. בשיר רמזים לַפְּתִיחַת שנה או לראש השנה. כמה פעמים הם מופיעים והיכן (בִּבְּתִים או בַּפְּזִמּוֹן)?
4. מה מבטיחות מילות הפזמון "עוֹד תִּרְאֶה, עוֹד תִּרְאֶה, כִּמָּה טוֹב יִהְיֶה"? (שִׁימוּ לֵב לְאֹיְרָה וְלִתְחוּשָׁה ו**כִּתְבוּ** עליהן.)
5. על איזה זמן מדברות רוב המילים בפזמון?



כשרוצים להגיב
על דברי החברים
ממתנים בסבלנות
עד שיסיימו לדבר.



כשחברים מדברים
אנחנו מקשיבים.



שְׁלוֹמֵנוּ עִם חֲבֵרֵינוּ

1. מה תִּאָּחֲלוּ לקראת השנה החדשה? (לדוגמה: שיהיה שלום, שנוכל לבלות בחופש הגדול...)
2. **הַקְּשִׁיבוּ** לדברי החברים וְדַבְּרוּ בתורכם.



חשוב לספר ברור ולהציג את הדברים בצורה מסודרת כדי שיבינו אותנו.



מה עשינו בחופש הגדול?

1. ספרו על חוויות מיוחדות שלכם בחופש הגדול (עבדתי עם אבא, עזרתי לאימא, הייתי בקייטנה, נסענו לטיול וכדומה).

2. כתבו על שגרת החופש: סדר היום שלכם, תכניות לבלוי ולניצול שעות הפנאי. תוכלו לכתוב כתיבה חופשית או להשלים במחברת את הטקסט שלפניכם.

החופש היה ארוך ועשיתי בו כל מיני דברים: רכבתי על _____ ורבתי עם _____. השתעממתי _____, הייתי בסרט, _____ ב _____ וגם בברכה. הלכתי ל _____, קראתי _____, ישנתי אצל _____ והייתי עם ההורים ב _____. נהניתי מ _____, החופש היה נהדר וְחָבֵל שהוא נגמר.

3. לפניכם איור של ילדים בכיתה. כתבו במחברת דברים שלדעתכם מספרים הילדים על החופש או אומרים.



4. תארו את החפשות שלכם ביום האחרון של החופש, לקראת פתיחת שנת הלימודים.



תצלום הוא תמונה שצולמה בַּמַצלמה.
התצלום מְאֻפָּשֵׁר תקשורת בלתי מילולית שְׁיִישׁ
בה הִרְחֵבָה, הִבְהִירָה, הִמְחֵשָׂה וּבִטּוּי אֶמְנֹנִיתִי.



פינת הצילום שלי

גם השנה נלווה כל נושא בתצלומים ובִכְתִיבָה המתארת חוויות הקשורות
לנושא הנלמד. **פינת הצילום שלי** – תשמש מקור מידע שתופי לחברי הכתה.



1. **העלו** לאתר הכיתה תצלומים שצילמתם בחופש הגדול.
2. **כתבו** ליד התצלומים היכן הייתם, מה עשיתם ואילו חוויות עִבְרְתֶם.
3. **בחרו** בתצלום אחד אהוב ביותר ו**כתבו** עליו (על המקום, על פעולות שנעשו, על רגשות וכדומה).
4. **קראו** מה כתבו חבריכם באתר התצלומים.



גם לסיפור יש התחלה

סיפור מחפש פתיחה...

הפתיחה מספרת על הרקע לסיפור, על הזמן, על המקום ועל המשתתפים ומה שקרה להם.



הפתיחה מזמינה את הקורא לקרוא, ולכן עליה להיות מסקרנת, מפתיעה, מרתקת או מצחיקה.

1. השלימו את הרקע במשפטי הפתיחה שלפניכם (העזרו בהסבר של גמי).

- פעם יצאתי לשדה וראיתי....
- לפני שנים רבות, בעיר אחת, חי פנר ולו כינור עתיק...
- בארץ רחוקה, בבית קטן ודל בין כרמים ושדות, נולדה ילדה יפהפיה למשפחה ענייה...

2. לפניכם סיפור מצויר.

כתבו פתיחה לסיפור.



מחפשים פתיחות

1. הביאו לכיתה ספרים וטקסטים מגוונים.

א. קראו את הפתיחות.

ב. כתבו את שמו של הספר והעתיקו את הפתיחה שלו.

2. בדקו בעזרת השאלות את מרכיבי הפתיחות שמצאתם.

■ על מי מסופר?

■ מתי קרה הדבר?

■ היכן?

■ מה קרה?



אם מסתכלים על התמונה הראשונה ועל האחרונה, מבינים מה קרה באמצע.

איך אפשר לדעת מה חסר באמצע?

ספור מחפש אמצע



לכל סיפור יש פתיחה, אמצע וסוף. אלה החלקים החשובים המרכיבים את הסיפור.

ענו על השאלות.



למה קר לי?...

כתבו פתיחה לסיפור.

1. מתי התרחש הסיפור?
2. היכן התרחש הסיפור?
3. מי הם המשתתפים?



צריך לסגור את החלון.

כתבו אמצע לסיפור.

ציירו אמצע לסיפור.

1. מה הבעיה בסיפור?
2. כיצד אפשר לפתור את הבעיה?



אוי!
החלקתי...!

כתבו סוף לסיפור.

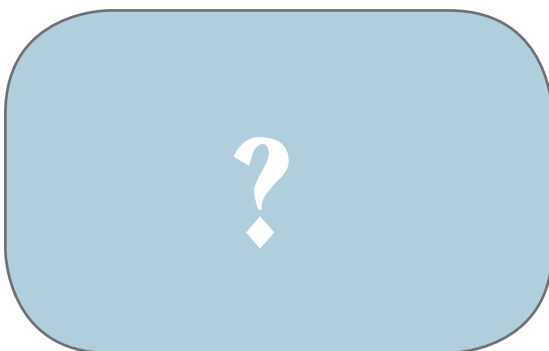
1. מה קרה לדני?
2. מדוע החליק דני?



באמצע הסיפור מתפתחת בדרך כלל בעיה מסוימת שמנסים לפתור אותה.

ספור מְחִפֵּשׁ סוּף

בְּסוּף הַסִּיפּוּר פּוֹתְרִים
אֶת הַבְּעִיָּה וְלַפְעָמִים
לּוֹמְדִים לְקַח.



◆ עֲנוּ עַל הַשְּׁאֵלוֹת וְצִיְרוּ סוּף לְסִיפּוֹר.

◆ **כְּתוּבוּ** פְּתִיחָה.

1. מְתִי הַתְּרַחֵשׁ הַסִּיפּוֹר?
2. הֵיכֵן הַתְּרַחֵשׁ הַסִּיפּוֹר?
3. מִי הֵם הַמְּשַׁתְּפִים?

◆ **כְּתוּבוּ** אֶת אֲמֻצַּע הַסִּיפּוֹר.

◆ **צִיְרוּ** בַּמַּחְבֵּרֶת סוּף לְסִיפּוֹר.

1. מַהִי הַבְּעִיָּה?
2. מַה הֵן הַהַצָּעוֹת לַפְתָּרוֹן הַבְּעִיָּה?

◆ **כְּתוּבוּ** סוּף לְסִיפּוֹר.

כַּשְׁכוֹתֵבִים סִיפּוֹר אֲפֹשֶׁר
לְהַבִּיעַ תְּחוּשׁוֹת וְרִגְשׁוֹת.
לְמִשְׁלֵ: פְּחַדְתִּי... הִיָּה
שְׁקֵט.
רַעַדְתִּי מְרׁוֹב קוֹר.



כשכותבים - חשוב
לעשות זאת ברור
ומסודר.



ספור מחפש פתיחה וסוף

לפניכם אמצע של סיפור.

◆ **חברו המִשֶׁךְ לַפְתִּיחַה וְלַסּוֹף.** כְּתֹבוּ אֵת הַסִּיפּוֹר בַּמַּחְבֵּרֶת.
מהו שמו של הסיפור?

פתיחה

בְּאֶחָד מִיָּמֵי הַחוֹפֵשׁ הַגָּדוֹל, אַחַר הַצְהָרִיִּים, הָיָה לִי מִשְׁעָמָם...



אמצע

הִשְׁעָנְתִּי סוּלָם גָּדוֹל אֶל הַקִּיר, וּלְפַתַּע הַתְּפָרֵק שָׁלַב אֶחָד.

סוף

אוי לי... מה קרה לְטִיסָן שלי?

◆ **קראו בקול את הסיפור לחברים.**

◆ **תקנו את הסיפור בְּמִדַּת הַצֶּרֶךְ - בעזרת החברים ובעזרת דף המְשׁוּב לְשִׁיחַ כְּתוּב.**

כשקגיבים על
מה שחבר כותב -
מקשיבים, מציעים,
מדייקים.



גלגולה של שפה



מכונת כתיבה ישנה
ואיך כותבים היום?

גלגולה של שפה

שער+איור

בְּשִׁירֵי מְשֻׁקָּא אַפְשָׁר
לְלַמּוֹד עַל הַשְּׂפָה
הָעֵבְרִית וְלַהֲנוֹת מִחֻדוּדֵי
לְשׁוֹן וַיִּמְהַמְקָצָב.



לְאַסֵּף מְלִים / דַּפְנָה עֵבֶר-הֶדְנִי

◆ קראו את השיר.

יֵשׁ מִי שְׂאוּסָף מַפְיֹת
וְיֵשׁ מִי שְׂאוּסָף בְּפִיֹת
אֲנָשִׁים גַּם אוֹסְפִים קַפְסָאוֹת גְּפָרוּרִים
וּבּוּלִים, וְעֵלִים וּמִינֵי פִרְפְּרִים,
פַּעַם נִהְגֵיתִי לְאַסֵּף שְׂרָשִׁים
וְעֲשִׂיתִי מֵהֶם פִּסְלִים -
אֲבָל כִּיּוֹם
בְּכָל הַיָּמִים
אֲנִי אוֹסֶפֶת
מְלִים.



וְהֵאֵם אֶפְשָׁרִי לְשֵׁנָא סְנָאִי?
וּמִי מְנַסָּה לְסַכֵּן שְׂקֵנָאִי?
הֵאֵם כְּדָאִי לְהַפִּיל פִּילִים
אוּ שְׂטוּב יוֹתֵר לְחַתֵּל חַתּוּלִים?
אוּף!!!
הַבְּלוּל בְּלָבָל בְּלָבוּלִים!!!
אֲמַרְתִּי לָכֶם:
אֲנִי אוֹסֶפֶת מְלִים!

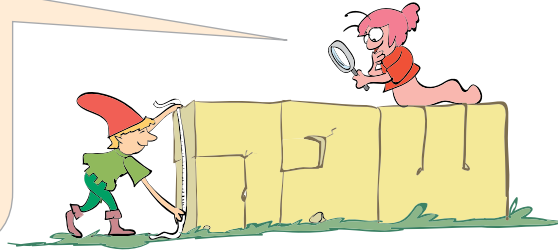
לָמָּה בְּפִית נִקְרָאת בְּפִית?
וְלָמָּה מַפְיֹת נִקְרָאת מַפְיֹת?
וְאֵיךְ זֶה קָרָה, שְׂסַפֵּר - סַפֵּר,
וּסְפוּר - סַפּוּר, וּמְסַפֵּר, מְסַפֵּר?
וְהֵאֵם הַשּׁוּעַל בְּאֲמַת מִשְׁתַּעַל?
וְהֵאֵם הַפִּיל בְּאֲמַת מִתְּפַלֵּל?
וְאֵיךְ זֶה לְצַאת בְּלוּיֹת לְוִיתָן?
וְהֵאֵם הַסְּרִטָן שׁוֹרֵט סְרִטָן?

מתוך "השפה העברית"

לפני הכול...

1. הִבִּיאוּ לְכִיתָה אֲסָפִים אוּ תְצַלּוּמִים שֶׁל אֲסָפִים. סַפּוּ: פִּיצַד הַתְחַלְתֶּם אֶת הָאֲסָף שֶׁלְכֶם?
2. בַּחֲרוּ בְּפָרִיט אֶחָד שִׁישׁ לְכֶם עֲלִיו סִיפּוּר. סַפּוּ עֲלִיו בְּכִיתָה (לְמָה בַּחֲרַתֶּם בּוּ, מָה אַתֶּם מְרַגִּישִׁים כִּלְפָיו, הֵיכֵן הוּא נִמְצָא, וְכו').
3. מֵהוּ הַפְּרִיט הָאֲהוּב עֲלֵיכֶם בְּאוּסָף?

חוקרים את השפה



בשפה העברית לפעמים אני משתמשת במילים מקטינות ומפנקות. לדוגמה: כוס - אם נוסף לה סית בסוף המילה, היא תהיה כוסית.

1. מהו אָסֵף? הַסְבִּירוּ.

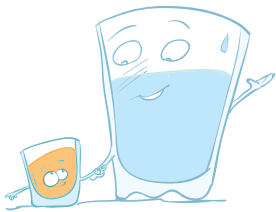
2. כתוב בשיר פעמיים: "אָבֵל בְּכָל הַיָּמִים אָנִי אוֹסֵפֶת מְלִים". במה שונה אָסֵף מילים מאוספים אחרים?

3. כיצד יודעים שהכותבת אוהבת לאסוף מילים ולחקור אותן? כתבו דוגמאות.

4. אם הייתם אוספים מילים - מה היה באָסֵף שלכם?

5. למה לכפית קוראים כפית? מה דעתכם?

6. מדוע קוראים לפחית פחית? לכוסית - כוסית? חשבו והסבירו. תנו דוגמאות נוספות.



כשאומרים דוּמָה וְדוּמָה (או: כשכתוב בספר דוּמָה וְדוּמָה) מתכוונים למילים שהשמעות שלהן זְהָה והמראָה שלהן דוּמָה. למשל: שְׂבִיטָה וְשְׂבִיטָה.

כשאומרים דוּמָה וְלֹא דוּמָה מתכוונים למילים שהאותיות שלהן דומות, אך המשמעות שונה לגמרי.

דוּמָה וְדוּמָה / דוּמָה וְלֹא דוּמָה

1. כתבו במחברת מי הן המילים הדומות במשמעות למילים המסומנות.

2. מי הן המילים שדומות ולא דומות במשמעות? לדוגמה:

הַשְּׂרָקָן שוּרֵק / דוּמָה וְדוּמָה

הַשְּׂרָקָן נקרא כך כי הוא שוּרֵק.

הַשׁוּעֵל מִשְׁתַּעַל / דוּמָה וְלֹא דוּמָה.

הַשׁוּעֵל נקרא כך כי הוא מִשְׁתַּעַל?

1. הַחֲתוּל נקרא כך כי הוא מְתַחַתֵּל?

א. הַחֲפְרָפֶרֶת נקראת כך כי היא _____

2. הַחֲלִיל נקרא כך כי הוא _____.

ב. הַלְוִיָּתָן נקרא כך כי הוא מְלוּה לְוִיָּתָנִית?

3. הַבּוּלְבוּל נקרא כך כי הוא מְבַלְבֵּל את המוח?

ג. הַפְּרָפֶר נקרא כך כי הוא _____.

4. הַסְרֵטָן נקרא כך כי הוא _____.

ד. הַפִּיל נקרא כך כי הוא מִתְפַּלֵּל?

5. הַשׁוּלְחָן נקרא כך כי הוא מְשַׁתְּלָחֵן?

ה. הַמְטַטֵּא נקרא כך כי הוא _____.

סימן פיסוק של שאָלה [?] מופיע בַּסּוּף משפט שאלה.
סימן קריאה [!] מופיע בסוף משפט של פְּקוּדָה, קריאה או קְבִיעַת עובדה.



כאשר כותבים, מסמנים את הכתוב בסימני פיסוק, העוזרים לנו לקרוא את הכתוב ולהבין אותו.

סימן קריאה שהתגאה / נורית אלטוביה

◆ קראו את השיר.

סימן קריאה שהתגאה
אמר לנקה:
"תראי כמה אני גדול
ואת קטנת מדה."

זקף ראשו והתמתח,
הרחיב את החזה,
בטון חשוב, קצת מגפח,
פקד בקול עבה:

לך! ובוא! ותן! וקח!
צית פה לחקים!
"ראו, אני יותר מצלח
מאלף פסוקים."

שמעה כל זאת הנקה
אמרה: "לי לא אכפת"
התגלגלה ונעצרה
ליד סיום משפט.

"האם אותי לא תבקרי?"
הזמינה עוד מלה.
התגלגלה לה הנקה
לסוף השאלה.

והסימן שהתגאה
נשאר מקלון כזה
בלי נקה ובלי פקה
סתם קו עלוב, רזה.

מתוך "כלנו"

לפני הכול...

1. במה עוזרים לנו סימני הפיסוק?
2. לפניכם רשימת מילים. העתיקו אותן למחברת וסמנו את סימני הפיסוק המתאימים להן: (!) (?) לדוגמה: מספיק!
שקט, מי, הס, מתי, לכו, הצילו, סכנה, למה, היכן
3. הוסיפו מילים עם סימני שאלה ומילים עם סימני קריאה.

◆ לפניכם סימני הפיסוק ותפקידם.

- נקדה [.] - באה בסוף משפט או רעיון.
 פסיק [,] - מסמן הפסקה בין רעיון לרעיון.
 סימן שאלה [?] - מסמן שאלה. מופיע בסוף משפט שאלה.
 מרכאות [" "] - מסמנות משפטים הכתובים בדיבור ישיר.
 סימן קריאה [!] - סימן לקריאה, להוראה, לאזהרה ולציווי.
 נקדתיים [:] - מסמנות פרוט לדברים או מופיעות לפני שמצטטים בדיבור ישיר.

1. בשיר "לאסוף מילים" מוזכרים שלושה סימני פיסוק חשובים. כתבו מה הם.
2. חפשו בשיר את המבעים המתארים את המראה ואת התפקיד המתאימים לסימני הפיסוק. העתיקו אותם.

סימן הפסוק	תאור המראה	התפקיד
לדוגמה: נקודה [.]	קטנת מדה	התגלגלה ונעצרה ליד סיום

3. כתבו על מראם ועל תפקידם של סימני הפסוק שאינם משתתפים בשיר.
4. מי טוען בשיר שהוא חשוב יותר מכולם?



עולמות שיח אפשריים

1. אלו הייתם פוגשים את סימן הקריאה, מה הייתם אומרים לו?
2. מי מבין סימני הפיסוק הוא החשוב ביותר לדעתכם?
3. קראו את השיר בלי תשומת לב לסימני הפיסוק.
4. כתבו: מה קורה כְּאִשֶּׁר קוראים כך?



פינת היוצר - יהונתן גפן

השנה תלמדו את יצירותיו של הסופר והמשורר יהונתן גפן. לפניכם תקציר קורות חייו של היוצר יהונתן גפן.

בתקציר מתוארים בקיצור קורות חייו של הגיבור ופועלו. מילון ספיר

תקציר הוא תמצית של דבר כתוב.



יהונתן גפן נולד בשנת 1947 במושב נהלל. הוא בנם של אביבה וישראל גפן, אח לענת ולנורית.

בצבא שרת בחטיבת הצנחנים. במהלך השרות מתה אמו אביבה.

בגיל תשע-עשרה פרסם את ספרו הראשון - "שירים שענת אוהבת במיוחד". את שיריו פרסם על פי עצתו של המשורר נתן אלתרמן.

בשנת 1970 נסע ללונדון ללמד, ובמהלך הלמודים נפטרה אחותו נורית. יהונתן חזר לארץ ועבד בעתון "מעריב". בשנים אלה כתב שירים, ספורים, טקסטים הומוריסטיים על ארועים שקרו וכתבות עתונאיות לילדים ולמבגרים. בשנת 1983 כתב את "ילד כרובית" ובשנת 1984 כתב את "הכבש הששה עשר", ספרו הפופולרי ביותר. בהמשך העלה מופע בשם זה - מופע שזכה להצלחה רבה. אומר יהונתן: "אני כותב לילדים ולמבגרים ואין אצלי הבדלים. אני קדם כל כותב דקויות של אמת. רב השירים הם תמונות מהילדות."

ליהונתן גפן שלושה ילדים: שירה, אביב ונטשה.

עוד מידע תוכלו לקרוא ב"ויקיפדיה" (חפשו בגוגל).

קווים לדמותו של היוצר

טקסט על קורות חיים
מתאפיין בזמן עבר
ובמלות קישור של זמן:
אחר־כך, בהמשך, כיום
ועוד.

קורות חיים מתארים
עובדות, וכתובים ברצף
של זמן - מהלידה ועד
היום.



1. קראו את קורות חייו של היוצר.
2. כתבו את העובדות המלמדות על קורות חייו.
3. ארגנו בתעודת זהות את עובדות חייו של היוצר.
4. הציגו את קורות חייו במצגת.

נולד ב ...	פרסם ספרים, שירים,
גדל ב ...	פזמונים ו ...
שירת בצבא ...	כתב גם ל ...
למד ב ...	מספר הילדים ...



◆ כתבו.

1. מהו הספר הראשון שכתב יהונתן גפן ומדוע?
 2. לפניכם ארבעה ספרים: "ילד כרובית", "שירים שענת אוהבת במיוחד", "הכבש השישה עשר" ו"אלרגיה".
 - א. ציינו את שם הספר שאתם מכירים והוא אהוב עליכם במיוחד או שם של שיר נבחר מתוך הספרים שלפניכם.
 - ב. מדוע אתם אוהבים אותו? ספרו או כתבו.
 - ג. מי מהספרים אינו מופך לכם? מה קורה לספר שמופך פחות? מדוע לדעתכם אינו מופך?
 3. לו הייתם פוגשים את הסופר, מה הייתם רוצים לשאול אותו? הכינו שאלות שמשקפות אתכם.



איך שיר נולד? / יהונתן גפן

◆ קראו את השיר.

איך שיר נולד?
 כמו הצחוק,
 זה מתחיל מבפנים, ומתגלגל החוצה
 איך שיר נולד?
 כמו תינוק,
 בהתחלה זה כואב,
 אחר כך יוצא החוצה
 וכלם שמחים, ופתאם
 איזה יפי,
 הוא הולך לבר,
 איך שיר נולד?
 כמו תינוק...

איך שיר נולד?
 כמו הצחוק,
 זה מתחיל מבפנים, ומתגלגל החוצה
 איך שיר נולד?
 כמו תינוק,
 בהתחלה זה כואב,
 אחר כך יוצא החוצה
 וכלם שמחים, ופתאם -
 איזה יפי,
 הוא הולך לבר,
 איך שיר נולד?
 כמו תינוק...

שלום ילדים,
 אנחנו שמחים שבאתם.
 עוד מעט תשמעו
 שירים שכבר שמעתם.
 שלום אמהות,
 אנחנו נתחיל עוד מעט.
 אבל לפני זה תגידו לי,
 איך שיר נולד?



מְחַבֵּר שְׁלוֹשׁ מְלִים,
מְחַמֵּם עַל אֵשׁ קִטְנָה
וְרֵץ מֵהָר לְהִבִּיא
בְּצֵל מֵהַשְּׂכָנָה.
מוֹסִיף שְׁנֵי חֲרוּזִים,
קֶצֶת פְּלִפִּל, קֶצֶת מְלַח
מְעַרְבֵב שְׁלוֹשָׁה כְּבָשִׁים
וְזוֹרֵק קִבְיָה שֶׁל קֶרַח.

חָשׁוּב מְאֹד שֶׁהִקְרַח יִהְיֶה חֵם,
לֵה לֵה לֵה לֵה לֵה...
לֵה לֵה לֵה לֵה לֵה...
בְּהִתְחַלָּה זֶה כּוֹאֵב,
אַחַר כֵּן יוֹצֵא הַחוּצָה
וְכֻלָּם שְׂמִיחִים, וּפְתָאֵם -
אַיִזָּה יִפִּי,
הוּא הוֹלֵךְ לְבֵר,
אֵיךְ שִׁיר נוֹלָד?
כְּמוֹ תִינוּק...



לפני הכול...

- בְּהַמשך הַמְקֵרָאָה תִפְגְּשוּ עוֹד סִיפּוּרִים וְשִׁירִים שֶׁל יְהוֹנָתָן גִּפֵּן.**
1. הָאָזִינוּ לְתַקְלִיטוֹר (דִּיסק) "הַכֶּבֶשׂ הַשִּׁישָׁה עֶשֶׂר". שֵׁם הַתַּקְלִיטוֹר הוּא שְׁמוֹ שֶׁל סֵפֶר יִלְדִים וְכֵן שְׁמֵם שֶׁל הַצָּגָה וְאַלְבוּם מוּזִיקָה שֶׁנוֹצְרוּ בְּעִקְבוֹתָיו. אֵת סֵפֶר הַשִּׁירִים הַזֶּה כָּתַב יְהוֹנָתָן גִּפֵּן בְּזִמְנֵן שְׁחִי בְּפָרִיז, בְּשָׁנַת 1978.
 2. צְפוּ בְּסֵרְטוֹן הַנְּפִשָׁה (אַנִּימַצִּיָּה) בִּיוֹטִיּוֹב.

הִכֵּן זֶה מֵתַחִיל?

1. כְּתוּב בְּשִׁיר: "אֵיךְ שִׁיר נוֹלָד?". כִּמָּה פַעֲמִים חוֹזֵרֶת הַשְּׁאֵלָה וּמִדּוּעַ?
2. לֹא קֵל לְהַסְבִּיר אֵיךְ כּוֹתְבִים שִׁיר. בְּאֵילוֹ דִּמּוּיִים מִשְׁתַּמֵּשׁ הַמְשׁוֹרֵר כְּדֵי לְהַסְבִּיר אֵת הַכְּתִיבָה? לְדוּגְמָה: כְּמוֹ תִינוּק.

3. השוו בין לידת תינוק ובין כתיבת השיר. שרטטו טבלה במחברת וענו.

מה הם השלבים בהולדת שיר?	מה הם השלבים בהולדת תינוק?	
		היכן זה מתחיל?
		לאן זה יוצא?
		מהי ההרגשה?
		מי שמח?
		למה שמחים?

4. כתוב בשיר: "בהתחלה זה כואב / אחר כך יוצא החוצה / בסוף כלם שמחים." כתבו במחברת מה מתאר המשורר (חגיגה, לידה, ריצה או ויכוח).

5. כתבו דוגמאות משלכם למילים של שמחה ולמילים של כאב.

6. המשורר מדמה את יצירת השיר להכנת תבשיל. קראו את הבית המתאר זאת וכתבו במחברת:

א. מה קורה לתבשיל כשמסיימים להכין אותו?

ב. מה קורה לשיר כשמסיימים לכתוב אותו?

התחדשו

1. מדוע לדעתכם חשוב כל כך לדעת איך שיר נולד? מדוע חשוב להסביר זאת?

2. תארו את הרגשתכם כשאתם מקבלים משהו חדש.

3. מדוע לדעתכם קשה כל כך לכתוב שירים?

4. מה ההבדל בין כתיבת סיפור ובין כתיבת שיר?



לדוגמה: על תינוק חמוד אומרים שהוא מתוק כמו סוכר.

◆ **כתבו במחברת** (היעזרו במחסן המילים).

- מה אנו אומרים על ילד שאינו מְפָסִיק לְבָכוֹת? - שהוא בוכה כמו...
- מה אנו אומרים על אדם הנאמן לְחֵבְרוֹ?
- מה אנו אומרים על מי שהולך לְאֵט?
- מה אנו אומרים על מי שזריז מאוד?

מחסן מילים: כלב, תינוק, צב, רוח

מְשָׁלֵב הוא אוצר המילים שמשתמשים בו בהתאם לְמַצָּבִים חִבְרָתִיִּים. למשל: במשלב יומיומי אומרים **אנחנו**. במשלב גבוה יותר אומרים **אנו**.

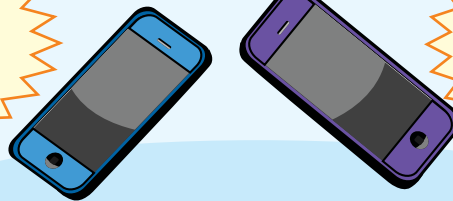


אפשר להגיד דברים בְּדַרְכִּים שונות במצבים שונים. אומרים **שְׁמֵשׁ וְחִמָּה**, אבל אומרים **לקוי חִמָּה**, ולא **לקוי שְׁמֵשׁ**.

לפני הכול...

1. **קראו את שני המסרונים שלפניכם.**

ב. "אני שמחה מאוד מאוד שטוב לך ושאת נְהֵיִית ורוצה לשהות עוד קצת בקייטנה."



א. "אימא, כיף לי, אני עוֹשֶׂה חיים בקייטנה. בא לי להישאר עוד."

2. מי לדעתכם כתב את מסרון א' ומי את מסרון ב'?
3. **כתבו** אילו מילים נכתבו בַּמְסָרוֹן בְּמְשָׁלֵב יומיומי.
4. **כתבו** אילו מילים נכתבו בַּמְסָרוֹן בְּמְשָׁלֵב גבוה יותר.
5. **כתבו** את המילים הנרדפות למילים שלפניכם (לדוגמה: **כיף לי** - **טוב לי**):
עוֹשֶׂה חיים, לְשֹׁהוֹת עוֹד, בא לי.

עברית של סבא / שלומית כהן-אסיף

◆ קראו את השיר.



סבא שלי מדבר עברית משנה
אולי חדשה, אולי ישנה.

עברית לא חברית
עברית מוזרה
אשתו של החמור אינה חמורה
אשתו של החמור היא אתון,
אינה יודעת לכעס
רק לרטן.

סבא שלי קורא כרפר לכול סביבון.
אצלו הארטיק - שלגון
כלו קרח.
הביגאלעך הם פעכים
בשמשום או מלח.

וצריך לספר:

אצל סבא שלי

הסנדוויץ' - פריך,

ויש לו המצאה אחרת:

לפיג'מה קורא נמנמת

לנדנדה קורא סחרחרת.

כל יום נולדת
מלה אחרת.

עברית משונה

סבא מדבר ב"מילים של שבת", כגון שֶׁלְגוֹן וְנִמְנָמֶת.

1. כתבו מה משמעות הביטוי "מילים של שבת".
2. כתבו: מי המשתתפים בשיר?
3. מיינו את המילים המסומנות בשיר למילים שאמר סבא ולמילים של הנכד/ה – זו מול זו. לדוגמה:

מילים של סבא	מילים של הנכד/ה
פֶּרֶךְ	סביבון

4. חפשו בגוגל שתי מילים של סבא וכתבו מאין הן באו.
5. מה לדעתכם חושב סבא על העברית שלנו?
6. מה אתם חושבים על העברית של סבא?



בא לי...

1. האם מעירים לכם על שימוש בעברית במשלב נמוך? למשל כשאתם משתמשים בביטויים כמו "בא לי".
2. אם כן, מי בעיקר מעיר לכם?
3. אילו מילים מתקנת המורה בכיתה?

לפני הכול...

1. קראו את הכותרת של השיר "אפשר לומר את אותו דבר בכל מיני מילים" מאת לאה נאור. על מה מרמזת הכותרת?
2. מה הקשר בין הכותרת הזאת לשיר "עברית של סבא"?

כל דור מְדַבֵּר וְכוֹתֵב
קִצְת אַחֲרָת. דּוֹר הוּא
חוליה אחת בתולדות
המשפחה; האב, הבן
והנכד הם שלושה דורות.



אֶפְשָׁר לֹמַר אוֹתוֹ דָּבָר בְּכָל מִינֵי מַלְיָם / לְאֵה נְאוֹר

◆ קראו את השיר.

כִּמָּה עוֹלָה עֵנָן לְבָן עִם קָרֵם שֶׁל שׁוֹקוֹלָד

מָה מְחִירָה שֶׁל עֵב צְחוּרָה טְבוּלָה

בְּשׁוֹקוֹלָד?

כִּמָּה עוֹלָה?

מָה הַמְחִיר?

שֶׁל סִיר?

קִלְחַת.

זִמְר?

שִׁיר.

קִצְת אֶהְבָּה?

מְעַט חֶבֶה.

אִז רַב תּוֹדוֹת.

תּוֹדָה רַבָּה.



אֶפְשָׁר לֹמַר אוֹתוֹ דָּבָר

יֶשֶׁר וְגַם עָגַל.

זֶה קַל מְאוֹד.

נּוֹרָא.

כָּל כֶּךָ.

וְכָל אֶחָד יְכוּל.

מתוך התכנית "רגע עם דודלי"

אֲנִי רוֹצֵה רְאִי קִטָּן בְּשִׁבִיל לְהִיּוֹת יָפֵה.

אֶת חִפְצָה מְרָאָה קִטְנָה כְּדֵי לְהִיּוֹת נְאֻה.

אֲנִי רוֹצֵה

אֶת חִפְצָה

רְאִי קִטְנָטָן

מְרָאָה קִטְנָה

אֲנִי יָפֵה?

כּוֹן, דֵּי נְאֻה.

נְכוֹן, עֲכָשׁוּ אֲנִי רוֹאָה.



אֶפְשָׁר לֹמַר אוֹתוֹ דָּבָר בְּכָל מִינֵי מַלְיָם.

זֶה קַל מְאוֹד.

נּוֹרָא.

כָּל כֶּךָ.

וְכִכָּה מִתְחִילִים:

אֲנִי רוֹצֵה לְקַנּוֹת יְרַח, וְגַם חוּט אָרֶךְ.

אֶת רוֹצֵה אֶת הַלְבָּנָה קְשׁוּרָה יָפֵה לְשֵׁרוֹךְ

תּוֹדָה רַבָּה.

אֲלֵפֵי תּוֹדוֹת.

בְּבִקְשָׁה.

אֶשְׁמַח מְאוֹד.

הָיָה נְעִים.

הָיָה נִפְלָא.

אִז בּוֹאֵי נִתְחִיל מֵהִתְחַלָּה.

מילים נרדפות הן מילים בעלות משמעות דומה או יקה והן אומרות אותו דבר במילים שונות.



◆ ענו.

1. בשיר מתנהל מעין שיעור. קראו את שתי השורות הראשונות של השיר. כתבו: מי הם המשתתפים בשיר?
2. כתבו שני משפטים המעידים על כך שיודעים שמתרחשת למידה. מה אומר המורה? מה אומר הלומד?
3. איך יודעים שבשיר מתנהל דו-שיח בין שני דורות?
4. מיינו את המילים המסומנות בשיר בשני טורים: מילים פשוטות (במשלב יומיומי) ומילים גבוהות (במשלב גבוה, רשמי). לדוגמה:

מילים פשוטות	מילים גבוהות
רוצה	תפצה

5. מה גיליתם על השפה העברית?
6. מתי יודעים שהילדה מבינה את השפה הגבוהה? איזה משפט מעיד על כך?

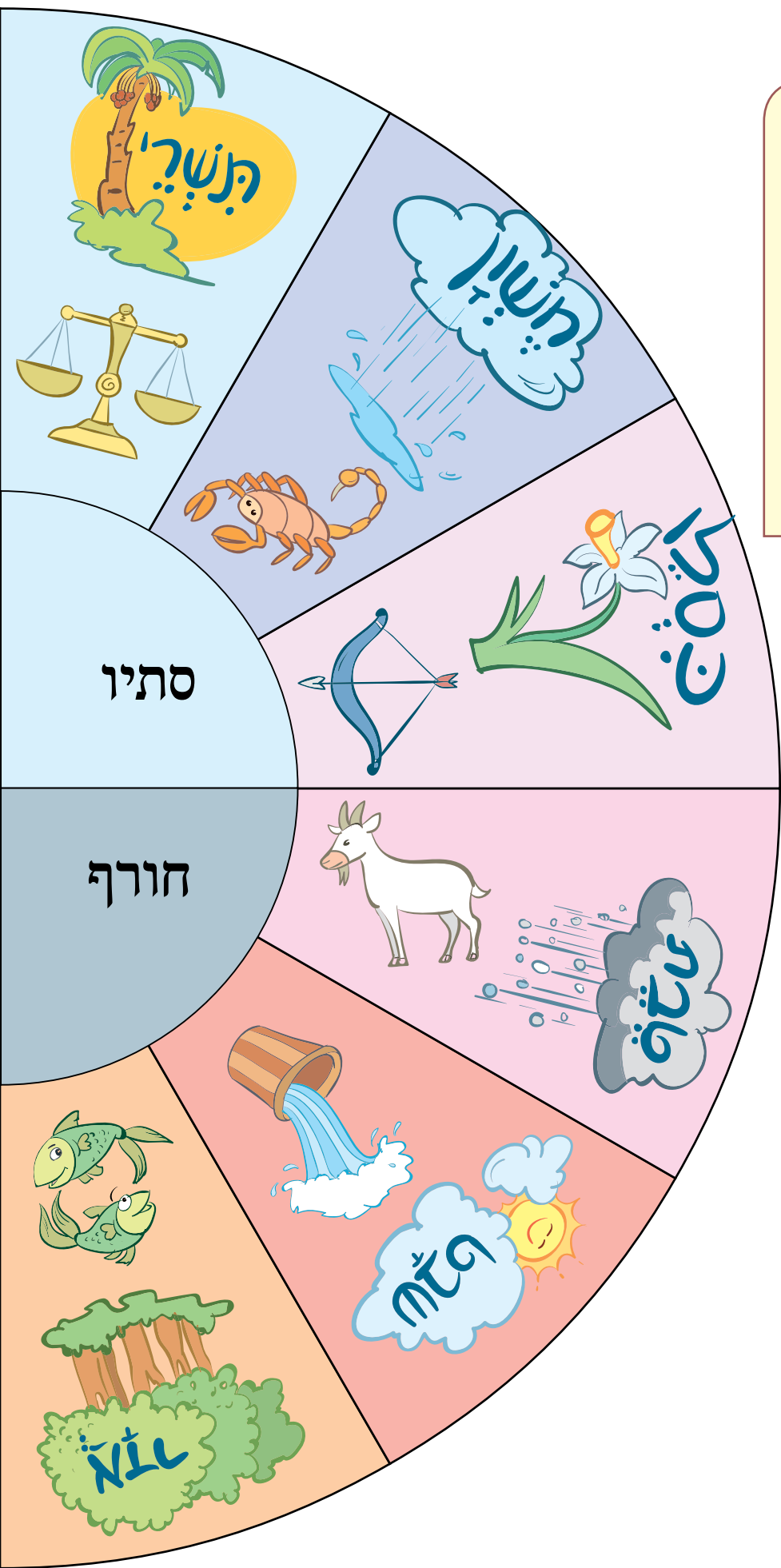


שאלו עם גברים

1. מה חושבים הצעירים על השפה החגיגית, הנאמרת במשלב גבוה?
2. מה חושבים המבוגרים על שפת הצעירים היומיומית?

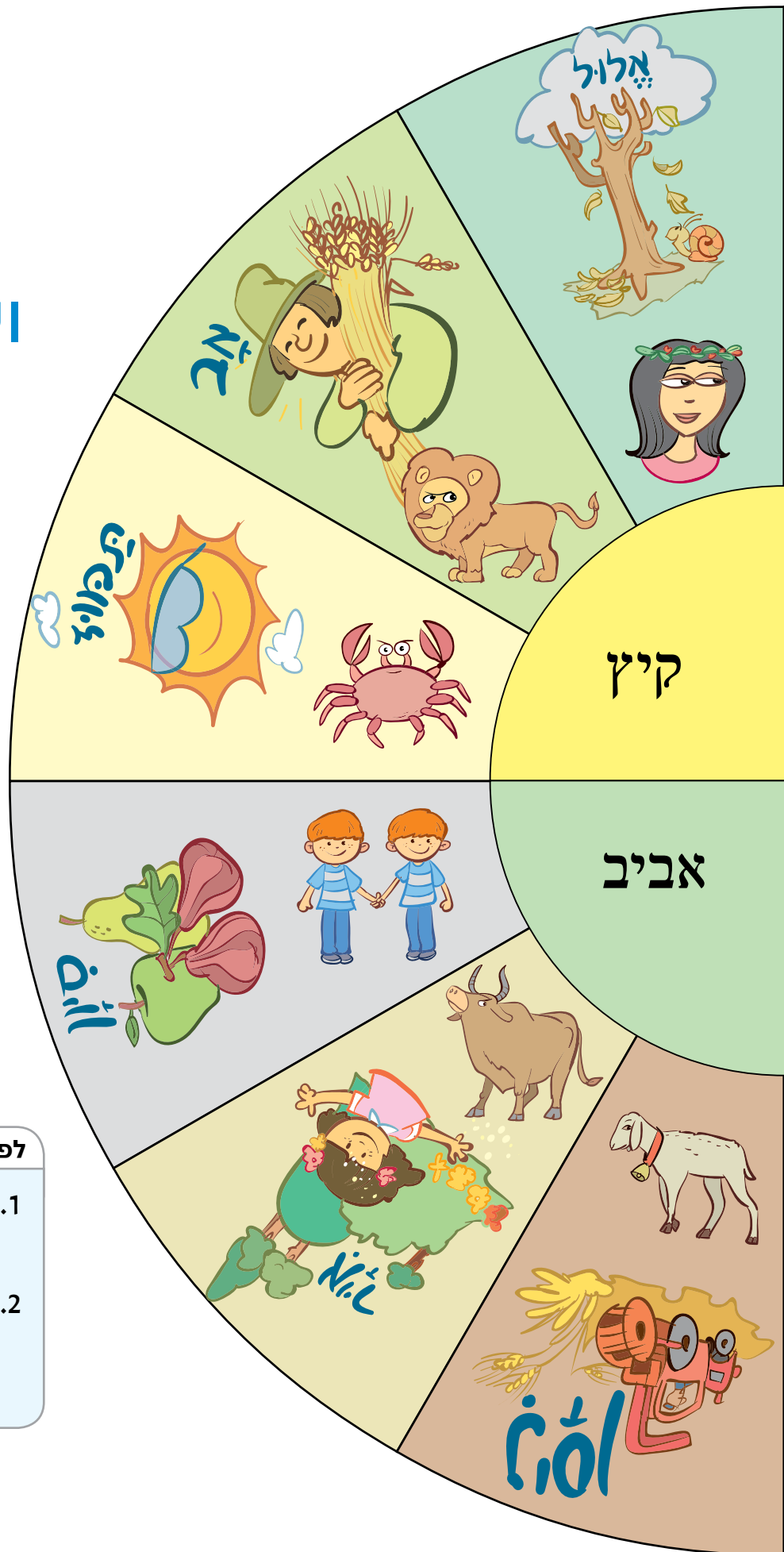


1. התחלקו לקבוצות עבודה, בחרו נושא לכתיבה וכתבו עליו בשפה גבוהה ככל שתוכלו. הצעות לנושאי כתיבה: האם צריך אחות לבית הספר? האם צריך שיעורי מוזיקה בבית הספר? תכניות טלוויזיה והשפעתן עלינו...
2. קראו בכיתה מה שכתבתם.
3. בדקו אילו מן המילים שכתבתם הן בשפה גבוהה והשמיעו אותן בכיתה.
4. מצאו למילים אלה מילה נרדפת במשלב נמוך יותר.



לְכֹל חֹדֶשׁ נִקְבַּע מָזֶל בְּכּוֹכְבִים
שְׁלוֹ. בְּתִשְׁרֵי נִמְצְאָת הַשָּׁמֶשׁ
מוֹל קְבוּצַת הַכּוֹכְבִים מֵאֲזַנִּים,
וְלִכֵּן מָזְלוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי
הוּא מָזֶל מֵאֲזַנִּים. הַמֵּאֲזַנִּים
מֵתְאִימִים גַּם לַיָּמִים שְׁבִין רֵאשׁ
הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכְּפוּרִים - הַיָּמִים
שְׁבָהֶם, לְפִי הָאֱמוּנָה, שׁוֹקְלִים
בְּמָרוֹם אֶת מַעֲשֵׂי הָאָדָם.

על הסתיו ועל חגי תשרי



לפני הכול...

1. כתבו את שמות חודשי השנה מימין לשמאל.
2. כתבו מאפיין אחד לכל חודש (המזל, מזג האוויר, ציפורים, צמחים, חגים וכו').

המשתתפים בשיר נקראים דמויות.
הדמות הראשית יכולה להיות גם חפץ,
בעל חיים, שם של חודש וכדומה.



שירים נכתבים בַּבְּתִים וּבְשׁוּרוֹת.
לפעמים יש בהם פזמונים, וּבְרוּב
השירים חורזים חרוזים.

שִׁיר לְחֹדֶשׁ תְּשָׁרִי / דַּתְיָה בֶן דּוֹר

◆ קראו את השיר.

בֵּין הַקִּיץ לְסֹתוֹ -
חֹדֶשׁ תְּשָׁרִי
עִם כָּל שְׁנֵאֵהָב
בְּחֹדֶשׁ תְּשָׁרִי.
תְּפוּחַ בְּדָבֶשׁ
וְתְּפוּחַ עַל דָּגָל
וּבְגֵד חֹדֶשׁ לְחַגִּים.
כִּי יְדוּעַ הָרִי
שְׁחֹדֶשׁ תְּשָׁרִי
זֶהוּ חֹדֶשׁ מְאֹד חֲגִיגִי.

בֵּין הַקִּיץ לְסֹתוֹ -
חֹדֶשׁ תְּשָׁרִי
עִם כָּל שְׁנֵאֵהָב
בְּחֹדֶשׁ תְּשָׁרִי.
בְּרָכוֹת שֶׁל תְּשָׁרִי,
סְלִיחוֹת שֶׁל תְּשָׁרִי,
וּבְלֶחֶשׁ עוֹלָה בְקָשָׁה.
כִּי יְדוּעַ הָרִי
שְׁבְּחֹדֶשׁ תְּשָׁרִי
מִתְחִילָה לִי שְׁנָה חֹדְשָׁה.

בֵּין הַקִּיץ לְסֹתוֹ -
חֹדֶשׁ תְּשָׁרִי
עִם כָּל שְׁנֵאֵהָב
בְּחֹדֶשׁ תְּשָׁרִי.
חָצֵב שֶׁל תְּשָׁרִי,
שָׂרֵב שֶׁל תְּשָׁרִי
וְיֹרֵה שְׁמֵרְטִיב אֶת הַסֶּכֶךְ.
כִּי יְדוּעַ הָרִי
שְׁחֹדֶשׁ תְּשָׁרִי
זֶהוּ חֹדֶשׁ מְאֹד הַפְּכֶכֶךְ.

◆ קראו את השיר.

1. לַכֶּמָה בַּתִּים מַחֹלֵק הַשִּׁיר?
2. כִּמָּה פַּעֲמִים חֹזֵר שֵׁם הַשִּׁיר? מִדּוּעַ?
3. כֵּל אֶחָד מִשְׁלוֹשֵׁת הַבַּתִּים פּוֹתַח בְּאוֹתוֹ מִשְׁפֵּט. קְרֹאוּ אוֹתוֹ. מַה הוּא מִסְבִּיר?
4. בְּכָל בַּיִת יֵשׁ שׁוֹרוֹת שֶׁמִּתְחַרְזוֹת. כְּתֹבוּ אֶת הַמִּילִים הַמִּתְחַרְזוֹת.
5. בְּבַיִת הַרְאִשׁוֹן, בְּשׁוֹרָה הָאַחְרוֹנָה, כְּתוּב: "זֶהוּ חֹדֶשׁ מְאֹד חֲגִיגִי". כִּיצַד יוֹדְעִים שֶׁהַחֹדֶשׁ חֲגִיגִי?
6. בְּבַיִת הַשְּׁנִי כְּתוּב בְּשׁוֹרָה הָאַחְרוֹנָה שֶׁתְּשִׁירִי הוּא חֹדֶשׁ "הַפֶּכֶךְ". לְמָה הַכּוּוֹנָה?
7. קְרֹאוּ אֶת הַשׁוֹרָה הָאַחְרוֹנָה בְּבַיִת הַשְּׁלִישִׁי: כִּיצַד יוֹדְעִים שֶׁמִּדּוּבֵר בְּתַחֲלִילַת שָׁנָה?
8. כִּמָּה חֲגִים יֵשׁ בַּחֹדֶשׁ תְּשִׁירִי?
9. בְּשִׁיר יֵשׁ רֵמֵז לְכָל אֶחָד מִחֲגֵי תְּשִׁירִי. הַעֲתִיקוּ אֶת הַרְמִזִּים הַמוֹפִיעִים בְּשִׁיר וְכְתֹבוּ אֶת שֵׁם הַחֵג. לְדוּגְמָה: הַחֵג – רֵאשׁ הַשָּׁנָה; הַרְמֵז – תְּפֹחַ בְּדָבֶשׁ.



ספרו וכתבו.

1. מַה אַהֲבָב עֲלֵיכֶם בְּמִיּוֹחַד בַּחֹדֶשׁ תְּשִׁירִי?
2. מַה מִּשְׁמַעוֹת הַמִּילָה הַפֶּכֶךְ? מְצֹאוּ אֶת הַפִּירוּשׁ בְּאִינְטֵרְנֵט אוּ בְּמִילּוֹן.
3. כְּתוּב בְּשִׁיר: "וּבְלַחֵשׁ עוֹלָה בְּקֶשֶׁה". אֵילוּ בַקְשׁוֹת אֲנַחְנוּ מִבְּקָשִׁים בַּחֹדֶשׁ תְּשִׁירִי?

כְּדָאִי
לְדַעַת!

לְמָה תְּשִׁירִי? / עָמוּס בַּר

מִדּוּעַ נִקְרָא הַחֹדֶשׁ בַּשֵּׁם תְּשִׁירִי? מוֹצֵא הַמֶּלֶךְ תְּשִׁירִי הוּא בְּשִׁפָּה הָאַכְדִּית. תְּשִׁרוּם בְּאַכְדִּית – הַתְּחִלָּה, רְאשִׁית.
אַכְדִּי הִיְתָה מִמְּלָכָה עֲתִיקָה. מְלִים רַבּוֹת מִהַשִּׁפָּה הָאַכְדִּית הִתְגַּלְגְּלוּ לַשִּׁפָּה הָעִבְרִית.



החצב פורח

- ◆ על החצב למדנו בהרחבה בשנה שעברה.
- 1. אפשר לקרוא עליו בשנית ולגלות את תכונותיו.
- 2. קראו במקורות שונים על החצב והביאו את המידע לכיתה.
- 3. קראו את הכותרת והסבירו אותה.

החצב פורח - הקיץ בורח והסתו אורח / עמוס בר

◆ קראו את טקסט המידע.



הצמחים אינם מכירים את לוח השנה שלנו. אף על פי כן הם יודעים כי חדש תשרי הגיע ועוד מעט יתחיל הגשם לרדת. נראה אמנם כי כל הצמחים יבשו והפכו לקוצים המכסים את השדות, את ההרים ואת העמקים. נדמה כי החיים בטבע נגמרו, הארץ נראית יבשה. אבל במסתרים, בסודי-סודות, בתוך האדמה, מתחיל משהו לזוז ולנוע. אלה פקעות ובצלים שבהם מחסני מזון ומים מהחרף שעבר. הראשון - פורח החצב ומבשר בפריחתו: החצב פורח, הקיץ בורח והסתו אורח. האדמה יבשה והחם עדין גדול. אפלו הקרירות של הלילות עדין אינה חודרת ואיננה מגיעה לבצל החצב הנמצא עמק באדמה.

והוא - כמו שעון, כמו מסתכל בלוח השנה. בדיוק באותו זמן בכל שנה מתעורר הבצל, שולח שרשים אל תוך האדמה, למטה וכלפי מעלה

- גבעול חד, עטוף במין נרתיק חד - מתרומם וחוצב באדמה היבשה. וכה, ביום אחד, מתבלט מעל קוצים עמוד פריחה של החצב, וכמוהו ידידיו הקטנים יותר: סתונית בכירה, כדן קטן-פרחים וחלמונית גדולה.



חלמונית גדולה



כדן קטן-פרחים



סתונית

אלה פורחים ראשונים. הם מבשרי הסתו והגשם, ואלו נרקיס, רקפת וכרכם - אף על פי שיש להם פקעות ובצלים, מחכים לגשם. מה שבטוח בטוח - רק אז הם פורחים.

מתוך "פילון"

אורחים בסתיו

1. כיצד אנחנו מזהים את החצב בפריחתו? מה מייחד אותו?
2. אילו עוד פרחים פורחים בסתיו?
3. כיצד מצליחים פרחי הסתיו לפרוח באדמה יבשה? העזרו במשפט המרכזי שסומן בטקסט.
4. לאילו צמחים יש פקעת או בצל והם אינם פורחים בסתיו? למה הם מחכים?



1. כיצד נראית הארץ בסוף הקיץ?
2. מדוע אנו שמחים לראות את החצב?
3. יש אומרים כי שמו של החצב בא לו בזכות הכוח לחצוב. מה הוא חוצב?



פינת הצילום שלי

1. התחלקו לקבוצות.

2. צלמו לפי נושאים: ציפורים, מזג אוויר, צמחים, סמלי חגים.

3. הכניסו את התצלומים לאתר.

4. בחרו בפריט אחד.

5. כתבו מתי צילמתם אותו ומדוע.

6. התבוננו בפריטים שצילמו ובחרו חבריכם.

7. קראו מה כתבו חבריכם.

8. הציגו בכיתה תצלומים אחרים, נבחרים ומיוחדים.



הַמָּסַע הַגָּדוֹל / מְרִים בֶּן יְהוּדָה

◆ קראו את הטקסט.

ציפור היא שם עצם ממין נקבה, אבל בְּרָפִים אומרים **ציפורים** ולא ציפורות. גם המילה **עז** היא ממין נקבה, אבל בְּרָפִים אומרים **עזים** ולא עזות.



בולבול

את ימות החָרֶף.

דָּרָךְ אֲרָכָה עוֹבְרוֹת הַצְּפוּרִים הָאֵלֶּה.

הן עפות מעל הרים ועמקים, עוברות

מעל ימים ביים ובליִלה, עד אשר הן

(30) מגיעות בלי כֶּחַ לְאֲרָצָנּוּ.

אך לא כלן מגיעות אלינו בשלום.

רבות מהן נטרפות בדרך על ידי צפופי

טָרֶף, טובעות בים או אוֹבְדוֹת בַּסַּעֲרָה.

יש מהן, כמו הנחליאלִי והזרזיר, שטוב

להן בְּאֲרָצָנּוּ, והן נשָׂאוֹת כָּאֵן כֹּל

החָרֶף.

אֲבָל יש צפופים, כמו החסידה, שהן רק

חולפות בָּאֲרָץ, מחליפות כֶּחַ וְעֹפוֹת

הַלָּאָה לְאֲפְרִיקָה הַחֲמָה, לְבִלּוֹת שֵׁם אֵת

(40) החָרֶף.

בְּאֲבִיב שׁוֹב תַּעֲבוֹרָנָה בְּאֲרָצָנּוּ בְּדַרְכָּן

הַבֵּיתָה לְאֲרָצוֹת הַקְּרוֹת.

(1) בְּאֲרָצָנּוּ צְפוּרִים רַבּוֹת. מִבְּעַד לְחִלּוֹנֵנּוּ

אָנוּ רוֹאִים תְּמִיד אֵת הַדְּרוֹר הַקָּטָן, אֵת

הַבְּלָבּוֹל וְאֵת הַפְּשוּשׁ. צְפוּרִים אֵלֶּה גְרוֹת

בְּאֲרָץ תְּמִיד, בְּכֹל עוֹנוֹת הַשָּׁנָה. אִף

פְּעַם אֵינָן עוֹזְבוֹת אוֹתָנּוּ.

אֲבָל יש צפופים אשר קר להן בְּחָרֶף

בְּאֲרָצָנּוּ, וְהֵן עֹפוֹת לְאֲרָצוֹת אַחֲרוֹת,

חֲמוֹת יוֹתֵר. שֵׁם תְּבַלְיִנָּה אֵת כֹּל הַחָרֶף,

וּבְאֲבִיב תַּחֲזֶרְנָה אֵלֵינוּ לְבָנוֹת קָן

(10) וְלִהְטִיל בּוֹ בִּיצִים. כֹּךְ עוֹשׂוֹת

הַדּוֹכִיפֹת, הַסִּיס, הַתּוֹר וְצְפוּרִים

אַחֲרוֹת.

גַּם בְּאֲרָצוֹת קְרוֹת יוֹתֵר, כְּמוֹ רוֹסִיָּה,

גְּרַמְנִיָּה וְאַנְגְּלִיָּה, גְרוֹת צְפוּרִים

שׁוֹנוֹת וְרַבּוֹת.

כֹּל הַקִּיץ הֵן מְנַתְּרוֹת מַעֵץ לַעֵץ,

מְחַפְּשׂוֹת מְזוֹן, בּוֹנוֹת קְנִיִּים וְדוֹגְרוֹת

עַל בִּיצִים.

אֲבָל עִם בּוֹא הַחָרֶף מִתְּכַפְּסוֹת אֲרָצוֹת

(20) אֵלֶּה בְּקָרַח וּבִשְׁלֵג, וְקָשָׁה מְאֹד לְצְפוּרִים

לְמַצֵּא מְזוֹן: אֵת הַזְּרַעוֹנִים וְאֵת הַחָרְקִים.

אִז מִתְּאֻסְפוֹת הַצְּפוּרִים לְהִקּוֹת-לְהִקּוֹת,

פּוֹרְשׁוֹת כְּנָפִים וְעֹפוֹת לְאֲרָצוֹת חֲמוֹת

יוֹתֵר, כְּמוֹ אֲרָצָנּוּ וְאַפְרִיקָה, לְבִלּוֹת שֵׁם

◆ כתבו במחברת.

1. מהו מסע?
2. מה משותף למסע ולטיול?
3. מה ההבדל בין מסע ובין טיול?
4. האם הציפורים הנוודות יוצאות למסע או לטיול? הסבירו.

חלק משורות הטקסט מוספרו כדי לעזור לכם לענות על השאלות.

◆ ענו.

1. בשורות 1–5 כתוב: "צפורים אלה גרות בארץ תמיד" (אינן נוודות). מי הן הציפורים שגרות כאן בקביעות? מה שם הקבוצה שלהן?
2. בשורות 6–12 כתוב: "יש צפורים שקר להן בארץ." מי הן הציפורים שעוזבות אותנו? מה שם הקבוצה שלהן?
3. בשורה 37 מציינים שיש "צפורים חולפות". הסבירו מה פירוש המושג חולפות ומי הן הציפורים החולפות.
4. משורה 13 מנמקים מדוע עוזבות הציפורים את הארצות הקרות. כתבו את שלוש הסיבות.

עונת הנוודים

1. כתבו מהו הפועל המופיע בשורות 5, 8 ו-9.
2. כתבו מה הן הסכנות העומדות בדרך של הציפורים הנוודות.



רבים מן הפעלים המופיעים בְּטַקְסֵט מידע כתובים בְּזִמְנ הוּוה משום שהם מציינים פעולות קבועות וּמְצָבִים קבועים. הפועל הוא המילה המסמנת פעולה, תהליך, אירוע או מְצָב.



בשורה 30 כתוב: "הֵן מְגִיעוֹת בְּלִי כַח לְאַרְצָנוּ." הסבירו מדוע.

פעלים פועלים

1. הפעלים שְׂמַצְאָתֶם מרמזים על נושא הטקסט. הסבירו.
2. העתיקו למחברת את כל הפעלים המופיעים בְּטַקְסֵט הַמִּידַע.

ציינו:

- א. באיזה זמן מופיעים רוב הפעלים? מדוע?
- ב. באיזה מין (זכר או נקבה) כתובים רוב הפעלים? מדוע?
- ג. באיזה מספר (יחיד או רבים) כתובים רוב הפעלים? מדוע?

הערה: אפשר לָאָרְגֵן במחברת טבלה בת שלושה טורים. הכותרות שלה יהיו: הפועל, מין, מספר.

שקט! כאן מראיינים!

1. אָלוּ יְכוּלְתֶם לראיין את הציפור לקראת עונת הנדודים – מה הייתם שואלים אותה? מה לדעתכם הייתה עונה? **כתבו.**
2. אָלוּ יְכוּלְתֶם לדַבֵּר עם הציפור לְאַחַר הנחיתה בְּאֶרֶץ – מה הייתם שואלים אותה? מה לדעתכם הייתה עונה? **כתבו.**

כאשר מראיינים צריך לתכנן שאלות ולדמיין את המצב שהמראיין נמצא בו. ריאיונות רבים נערכים בְּאֶמְצָעֵי התקשורת (רדיו, טלוויזיה).





כְּשֶׁתֵּרְאוּ נַחְלִיאיִלִי מִתְרוֹצֵץ בְּחֶצֶר שְׁלֶכֶם, דַּעוּ לְהַעֲרִיךְ אוֹתוֹ. הוּא שׁוֹקֵל בְּסֶךְ הַכֹּל כְּעֶשְׂרִים גֶּרָם, אֲבָל הוּא מְגִיעַ בְּכַחוֹת עֲצָמוֹ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה בְּמַסַּע מְפָרֵךְ מִשְׁוֹדִיָּה אוּ מִצְפּוֹן רוֹסִיָּה, לְלֹא מַפָּה, לְלֹא מִצְפֵּן, וְלֹא כָּל אֲמֻצְעֵי מְלֹאכּוֹתַי אַחֵר. פְּשׁוּט, עַל מְנַת לְהַגִּיעַ אֵלֵינוּ מִשְׁתַּמֵּשׁ הַנַּחְלִיאיִלִי בְּחֻשִׁים מְפֹלְאִים הַטְּבוּעִים בּוֹ. גַּם אָדָם הַחֲזָה בָּא לְכָאן וּבֹנֶה אֶת בֵּית הַחֶרֶף שְׁלוֹ. עַד הָאָבִיב הֵם מִתְאַרְחִים כָּאן וְאֵז הֵם יַעֲוּפוּ בְּחֲזָרָה אֶל־פִּי קִילּוֹמֶטְרִים - בְּדִיּוֹק לְמַקּוֹם שְׁמֻמָּנוּ הֵם בָּאוּ.



פינת הצילום שלי

1. התחלקו לקבוצות.
2. בַּחֲרוּ בִּסּוּג הַצִּיפּוֹרִים: חוֹלְפוֹת, קְבוּעוֹת אוּ נוֹדְדוֹת.
3. צַלְמוּ אֶת בְּחִירְתְּכֶם.
4. הַכְנִיסוּ אֶת הַתְּצִלוּמִים שֶׁבַּחֲרַתֶּם לְאַתֵּר הַכִּיתָה.
5. פְּתוּ מַה רְאִיתֶם בְּמַעֲקֵב שֶׁלְכֶם אַחֵר הַצִּיפּוֹרִים.
6. סַפְרוּ בַּכִּיתָה.
7. הַאֲזִינוּ לַסִּיפּוּרֵי חֲבֵרִים.



הַיָּמִים הַנּוֹרְאִים

◆ קראו את הטקסט.

הַיָּמִים הַנּוֹרְאִים הֵם כְּנֹוֹי לַיָּמִי רֵאשׁ הַשָּׁנָה וּלְיוֹם הַכְּפוּרִים וְכֵן לַעֲשֶׂרַת הַיָּמִים שְׁבִינֵיהֶם (א'–י' בַּתְּשֻׁרִי). לְפִי הָאָמוּנָה, בְּיָמִים אֵלֶּה נִשְׁפָּטִים בְּנֵי הָאָדָם לְפָנֵי בֵּית הַדִּין בְּשָׁמַיִם עַל מַעֲשֵׂיהֶם, וְדִינָם נֶחְתָּם (נִקְבָּע). לְכֵן נוֹהֲגִים לְבָרֵךְ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּבִרְכַּת "חֲתִימָה טוֹבָה".

הַיָּמִים שְׁמֵרֵאשׁ חֲדָשׁ אֱלוּל וְעַד עֶרֶב יוֹם הַכְּפוּרִים הֵם יָמֵי סְלִיחוֹת. הַסְּלִיחוֹת הֵן תְּפִלוֹת מִיְּחֻדוֹת וּבִהֵן בִּקְשָׁה מֵה' שְׁיִסְלַח עַל הַחֲטָאִים שְׁחָטָה הַמִּתְפַּלֵּל. נוֹהֲגִים לומר אֶת הַסְּלִיחוֹת בְּלִילָה, לְפָנֵי עֲלוֹת הַשַּׁחַר. שְׁמַשׁ בֵּית הַכְּנֶסֶת מַעִיר אֶת הָאֲנָשִׁים וְדוֹפֵק עַל כָּל דָּלֶת שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים. כִּיּוֹם רַבִּים מִן הַמִּתְפַּלְלִים קָמִים לְקוֹל צְלָצוּלוֹ שֶׁל שְׁעוֹן מְעוֹרָר.

בְּיָמִים אֵלֶּה שׁוֹמְעִים אֶת נְגוּנֵי הַסְּלִיחוֹת הָעוֹלָם מִבְּתֵי הַכְּנֶסֶת – כָּל עֵדָה וְהַנְּסַח שְׁלָה.

◆ עֲנוּ עַל הַשְּׁאֵלוֹת.

1. מה הם הימים הנוראים? **הסבירו**.
2. מזלו של חודש תשרי הוא מזל מאזניים. **הסבירו** את הקשר בין חודש זה ובין מאזניים.
3. באיזה חודש נולדתם? מהו המזל שלכם? **ספרו** בכיתה.





ראש השנה



כתוב בספר שמות פרק יב, פסוק ב:

"הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים, רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה."

ובספר במדבר פרק כט, פסוק א כתוב:

"...בְּאַחַד לְחֹדֶשׁ מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם, כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ, יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם."



השופר

השופר הוא כלי נשיפה קדום המשמש בתפילה עד היום. הוא עשוי מקרן של איל או של יעל. התקיעה בשופר בבית הכנסת היא עיקר המצווה של ראש השנה.

יש שלושה סוגים של תקיעות שופר שמשמיעים בראש השנה:

תְּקִיעָה - קול אחד ארוך וממושך.

שָׁבְרִים - שלושה קולות קצרים.

תְּרוּעָה - מספר רב של קולות קצרים ביותר.



שמות החג

לחג ארבעה שמות וְכָל אֶחָד מֵהֶם נוֹשֵׂא מִשְׁמַעוֹת מְשֻׁלוּ.

ראש השנה - היום הראשון בשנה.

יום כְּסָה - (מהמילה כיסוי). ראש השנה חל כאשר הירח "מכוסה" ואינו נראה. כל שאר החגים חלים תמיד באמצע החודש, כְּשֶׁהֵיִרַח מְלֵא.

יום תְּרוּעָה - כך נקרא ראש השנה בתנ"ך.

יום הַדִּין - ראש השנה ויום הכיפורים נקראים גם ימי דין. בימים אלה ובימים שביניהם יש ציפייה שכולם יכפרו על מעשיהם וְנִשָּׂה' יְדוֹן אוֹתָם לְטוֹבָה.

מנהגי החג

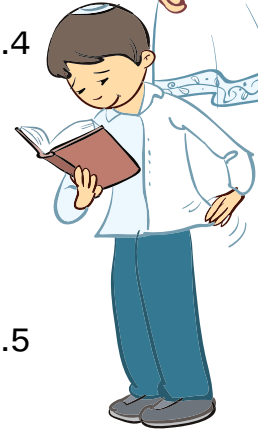


1. מברכים איש את רעהו "לשנה טובה תכתבו ותחתמו".



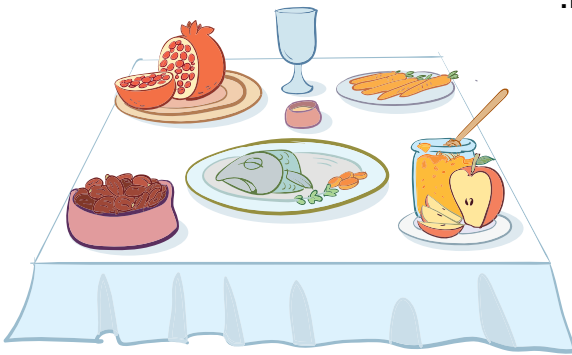
2. כותבים כרטיסי ברכה.

3. לובשים בגדי חג לבנים.



4. נוהגים מנהג תשליך: ביום הראשון של ראש השנה, אחרי תפילת מנחה, הולכים אל מקום שיש בו מים (ים, נהר, באר או מעין) ואומרים שם תפילה: בקשה מה' שישליך את כל חטאינו למים. בסוף התפילה נוהגים לנער את שולי הבגדים, כרמז לניעור עצמנו מכל המעשים הרעים של כל השנה.

5. אוכלים בערב החג סעודה חגיגית.



מה אוכלים? ומה מברכים?

כל אחד ממאכלי החג הוא סמל המביע תקווה כלשהי והוא מלווה בברכה.

המאכל	הסמל	הברכה
תפוח בדבש	סמל לשנה מתוקה	"יהי רצון ... שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה."
רימון	סמל להתרבות - שנרבה כגרגירי הרמון ושנזכה למעשים טובים.	"... שתרבה זכיותינו כרימון."
ראש של דג	סמל לחשיבות	"יהי רצון... שנהיה לראש ולא לזנב!"

◆ כתבו.

1. אילו הכנות נהוג לעשות לפני החג? (חשבו על סוגי מאכלים, ברכות, ביגוד).
2. במה שונה ראש השנה מיתר החגים?
3. קול השופר נשמע בשלושה אופנים בערב החג. מה הם?
4. כתבו מה אתם מרגישים כשתוקעים בשופר (חרטה, חשש, תקווה וכדומה).
5. בקרו בבית הכנסת המקומי לקראת החג. ספרו מה ראיתם ומי ארח אתכם.



1. ספרו מה אתם עושים בבית הכנסת בערב החג.
2. האם צפיתם פעם בטקס "תשליך" או השתתפתם בו? אם כן, ספרו על כך.
3. ספרו אילו מאכלים אוכלים אצלכם בערב החג.

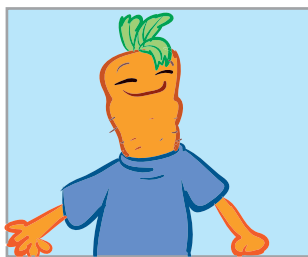
לשון ציורית

לפניכם ביטויים הקשורים בראש.

◆ קראו את הביטויים, בחרו שלושה מהם ושבו אותם במשפטים.



החכם עיניו בראשו



ראש גזר



אבד את הראש



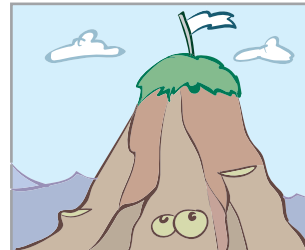
שבר את הראש



ראש כרוב



בלבול ראש



ראש הקר

כשכותבים ברֶכָה יש לחשוב על סוג הברֶכָה, על הנִמְעָן (הַמְקַבֵּל), על תוֹכַן הברֶכָה, ולא לשכוח לחתום. חשוב להוסיף מילות רגש כגון "שמחים בשמחתכם" ו"אוהבים".



בֶּאֱרוּעִים מִיּוֹחָדִים כְּגוֹן תְּחִילַת שָׁנָה חֲדָשָׁה, יוֹם הוֹלְדָת או חֵג - אֲנַחְנוּ מְבָרְכִים זֶה אֶת זֶה.



בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה / אֲרֵלֵט סִפְדִּיָּה

◆ קראו.



מתוך "פילון"

אָנִי אוֹהֵב לְקַבֵּל
כְּרֵטִיס בְּרֶכָה
שֶׁרַק אֵלַי מֵיַעַד.
כִּי אֲזִ,
אֶף עַל פִּי שְׂאוֹמְרִים לִי
שֶׁאֲנִי יֶלֶד נְחֻמָּד
אָנִי מְרַגֵּשׁ
כְּמוֹ אִישׁ מְכַבֵּד!

לפני הכול...

1. הִבִּיאוּ בְּרֻכּוֹת לְכִיתָהּ. חֲשֹׁבוּ: לְכַבּוֹד מֵה אַתֶּם מְקַבְּלִים בְּרֻכּוֹת? אֶת מִי אַתֶּם מְבָרְכִים וְלְכַבּוֹד מֵה?
2. מֵיִינוּ אֶת הַבְּרֻכּוֹת לְפִי אֲרוּעִים (יוֹם הוֹלְדָת, חֵג, תְּחִילַת לִימוּדִים וְכדוּמָה).
3. קְרֵאוּ בְּקִבּוּצָה מֵה כְּתוּב בַּבְּרֻכּוֹת לְאֲרוּעִים הַשּׁוֹנִים.

לפניכם מבחר ברכות.

♦ כתבו.

1. מי כתב את הברכות?
2. למי נכתבו הברכות?
3. לכבוד איזה ארוע נכתבו?
4. מהי הברכה?
5. כיצד היא נשלחה?



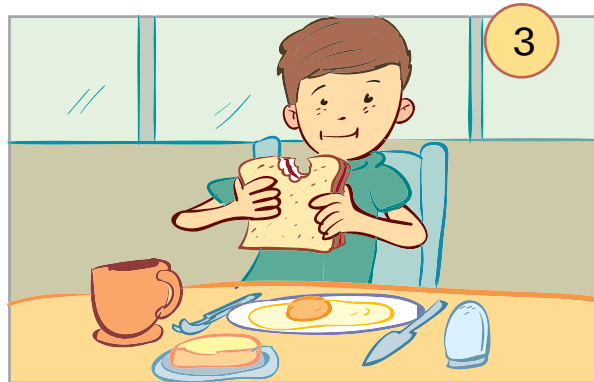
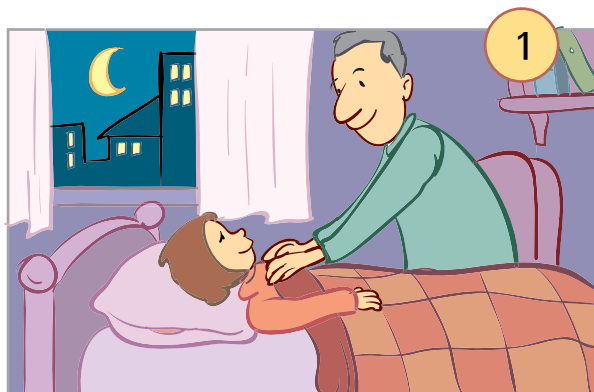
- ברכות רבות נשלחות בִּימֵינוּ בְּאִמְצָעִים אֱלֶקְטְרוֹנִיִּים: בְּמֵייל אוּ בְּטֵלְפוֹן הַנִּיד.
1. איך אתם אוהבים לשלוח ברכה? בכרטיס ברכה או בִּאִמְצָעִים אֱלֶקְטְרוֹנִיִּים?
 2. כיצד אתם אוהבים לקבל ברכה: בכרטיס או בִּאִמְצָעִים אֱלֶקְטְרוֹנִיִּים?
 3. כיצד אתם מרגישים כשאתם מקבלים ברכה?

לפניכם איורים שְׁמֵזְמָנִים בְּרִכּוֹת לְאֲרוּעִים שׁוֹנִים.

1. הַתְּבוֹנְנוּ בְּאִיּוּרִים וְהַחְלִיטוּ לַאֲזוֹ בְּרִכָּה הֵם מֵתַאֲיִמִּים.
2. כְּתֹבוּ בַּמַּחְבֵּרֶת אֶת מִסְפַּר הָאִיּוֹר וְאֶת הַבְּרָכָה שֶׁמֵתַאֲיִמָּה לוֹ.

◆ כְּתֹבוּ בַּמַּחְבֵּרֶת.

לְדוּגְמָה: אִיּוֹר מִס' 1 מֵתַאֲיִם לְבְּרָכָה: "לֵילָה טוֹב".





דבש מצאת / תמר זקס

◆ קראו את טקסט המידע.



כשאתם באים לטבל בראש השנה את התפוח בדבש הסמיו, נסו לדמין כמה מסירות, אהבה והקפדה על הפרטים הקטנים השקעו בדבש עד שהוא הפך לנוזל המתוק שכלנו מכירים. ברוכים הבאים לממלכת הדבורים.

אלו היו מספרים לכם על מפעל שמנהל על ידי מלכה, בודאי לא הייתם מאמינים. ואז היו מוסיפים שהמפעל מיצר מוצר מתוק וטעים שמחזיק מעמד לאורך שנים, ושהפועלות שלו עובדות כל השנה, ללא חפשות או שביתות.

מדבר כמוכן בכורת הדבורים, ובדבש שהן מיצרות. אלו יכלנו לבקר באחד ממפעלי הענק הללו ולבדוק מקרוב כיצד נראים החיים בכורת, היינו מגלים שזהו מפעל מיחד העובד על פי סדר ברור, וכל דבורה ממלאת בו את תפקידה ביצור הדבש.

בכל כורת יש מעמדות ברורים - הדבורה החשובה ביותר היא מלכת הדבורים, ובלעדיה תהיינה שאר הדבורים חסרות אונים.

גדולה מהחיים

המלכה היא הדבורה הגדולה ביותר, והיא מתנהגת כמו מלכה אמיתית: היא אינה נוטלת חלק בעבודות הרבות, וכפי שאתם מתארים לעצמכם היא גם מאוד מפנקת. היא אינה אוכלת בכחות עצמה אלא מחכה שהפועלות יאכילו אותה. הן מאכילות אותה הישר מפיהן, במזון מיחד שנקרא כמתבקש "מזון מלכות".

הפועלות דואגות למלכה שלהן ושומרות עליה, כדי שלא יאונה לה כל רע. תפקידה היחיד של המלכה מסתכם בהטלת ביצים. היא עושה זאת היטב ובקצב מדהים של 2000-3000 ביצים בערך. מלכת הדבורים חיה בין שנתיים לשלוש, ובמשך כל אותו זמן כמעט אינה זזה ממקומה. היא הכל המאחד את כל הדבורים שסביבה. כמו בכל ממלכה אחרת, גם בכורת יכולה "למלך" רק מלכה אחת.

כששתי מלכות מכורות שונות נפגשות, התוצאה הבלתי נמנעת היא מלחמה. השתים ילחמו זו בזו עד מות. אם מסבה כלשהי נעלמה לפתע המלכה מהכורת, יחושו שאר הדבורים בהעדרה מיד. תוך שעות ספורות, הן יראו סימנים של "חסר במלכה" וחלקן אף יטילו ביצים עקרות.

עד היום לא הצליחו המדענים לגלות את סוד התהליך שבו הופכות הדבורים את הצוף לדבש. הן מצדן עושות זאת ללא מרשם כבר אלפי שנים. בעבר, לפני שהאדם למד לגדל את הדבורים בכורת מלאכותית, קננו רב הדבורים בעקר בתוך עצים נבובים ובחללים שונים, כדגמת כורת הדבורים שקמה לה בגנית האריה שהרג שמשון בספור התנ"כי.

לאכל במדה

הדבש מכיל רכוז גבוה של סכרים וערכים תזונתיים רבים. ביניהם גם חמרים נעלמים, שעד היום לא זהו בודאות מחלטת. הרכבו של הדבש, טעמו וצבעו תלויים בסוגי הפרחים ויצוץ שבהם משתמשות הדבורים. אין שום הבדל בין דבש שהדבורה מיצרת בכורת מלאכותית ובין דבש שהיא מיצרת בטבע. מאז ומתמיד השתמשו בדבש כממתיק להכנת מאפים וממתקים. בגלל רכוז הסכרים הגבוה בדבש, טעמו מתוק פי שלושה מזה של הסכר. לדבש מיחסות סגלות רבות. למרות זאת כתב הרמב"ם שיש לאכל ממנו כמות קטנה בכל פעם.

מתוך "מעריב לילדים"



אין שיוין

תפקידם היחיד של הדבורים הזכרים בכורת הוא להפרות את המלכה. מיד לאחר שמלאו את תפקידם, הם מגרשים לאלתר מהכורת ומוצאים את מותם מחוצה לה. הפועלות ממלאות את כל העבודות השחרות של הכורת. הן שומרות על המלכה ועל הכורת ודואגות לנקיונה.

כמו כן הן ממנות גם על בניית תאים חדשים ועל אסוף גרגירי אבקה וצוף מהפרחים. הן אלה שמטפלות בצאצאים ומאכילות אותם.

כל דבורה היא מעין יחידת יצור עצמאית שמוצצת צוף מהפרחים והופכת אותו לדבש. במהלך כל חייה מיצרת הדבורה כפית דבש ונחצי.

סוד כמוס בן אלפי שנים

כדי להעריך את חריצותן של הדבורים, נגלה לכם שבגיחה אחת מביאה הדבורה לכורת צוף מ-50 עד 100 פרחים! כבר במעופה מתחילה הדבורה לעבד את הצוף לדבש. היא עושה זאת באמצעות חמרים שנקראים אנזימים, המצויים במיצי קבתה. כדי ליצר קילוגרם אחד של דבש, דבורים צריכות לבקר 40 מיליון פרחים בערך. לשם כך הן עשויות לעוף למרחק של 88 אלף קילומטרים בערך.

1. שוּחָחוּ: מהו מַפְעֵל? מה עושים בַּמַּפְעֵל?
2. האם ביקרתם בַּמַּפְעֵל? סַפְרוּ באיזה מפעל. מה ראיתם?
3. הביאו לכיתה דבש וְחֵלֶת דבש. הַתְּבוּנוּ בַּמַּדְבָּקָה. כְּתוּבוּ: מי הַיִּצָּרֵן? איזה סוג דבש הבאתם?

הַכּוֹרֵן שֶׁהִפֵּךְ לְדוֹרָאִי

כְּדָאִי
לְדַעְתּוּ



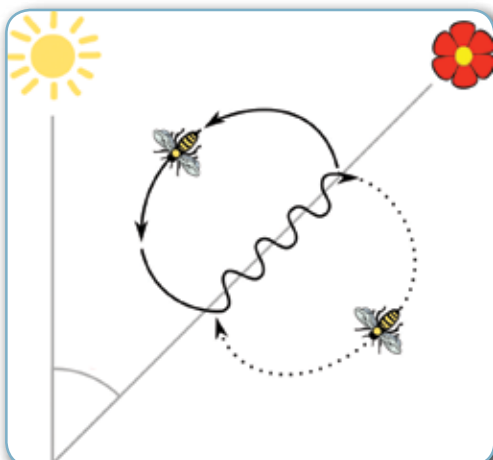
לפני כמה שנים הציעה המשוררת נעמי שמר לשנות את שם המקצוע של אנשים העוסקים ברדית דבש. במקום השם כוֹרֵן, שנשמע כמו קְבֵרֵן, הציעה נעמי שמר להשתמש במלה דוֹרָאִי. כל רוֹדֵי הַדְּבֵשׁ (רוֹדָה - מוציא דבש מכוֹרֵת) קָבְלוּ אֶת ההצעה ואִמְצוּ אותה.

הדוֹרָאִים נוהגים ללבש מדים לבנים בזמן העבודה. מתברר שהצבע הלבן אינו מרגיז את הדבורים. בכלל, הדבורה מסגלת לעקץ פעם אחת בלבד. בזמן שהיא עוקצת, נקרע העקץ מגופה ופוצע אותה למות. עקיצתה אינה נעימה בלשון המעטה, והמדים המיוחדים מגנים על הדוֹרָאִי מפניה. למרות זאת, טוענים הדוֹרָאִים, דוֹרָאִי שלא נעקץ מימיו, אינו דוֹרָאִי אֲמִתִּי.



◆ **הָאֲזִינוּ** בכיתה ליצירה המוזיקלית "זמזום הדבורה" שחיבר רימסקי קורסקוב.

מְעוֹף הַדְּבוֹרָה



הדבורים הן יצורים חברתיים והן תליות זו בזו. דבורה שֶׁמְפָרֶדֶת מחברותיה לא תחזיק מעמד זמן רב לבדה. הדבורים מתקשרות זו עם זו באמצעות הפרשת חמר ריחני שנקרא פֶּרוֹמוֹן. בעזרתו הן מדוחות זו לזו על סכנה המתקרבת או על הצורך באסוף מזון. במעוף מיוחד שנקרא "מחול הדבורה" הן מסמנות זו לזו על מקור מזון חדש. כשהפרחים רחוקים מהכפרת, רוקדת הדבורה את רקוד השמיניות המיוחד, כלומר

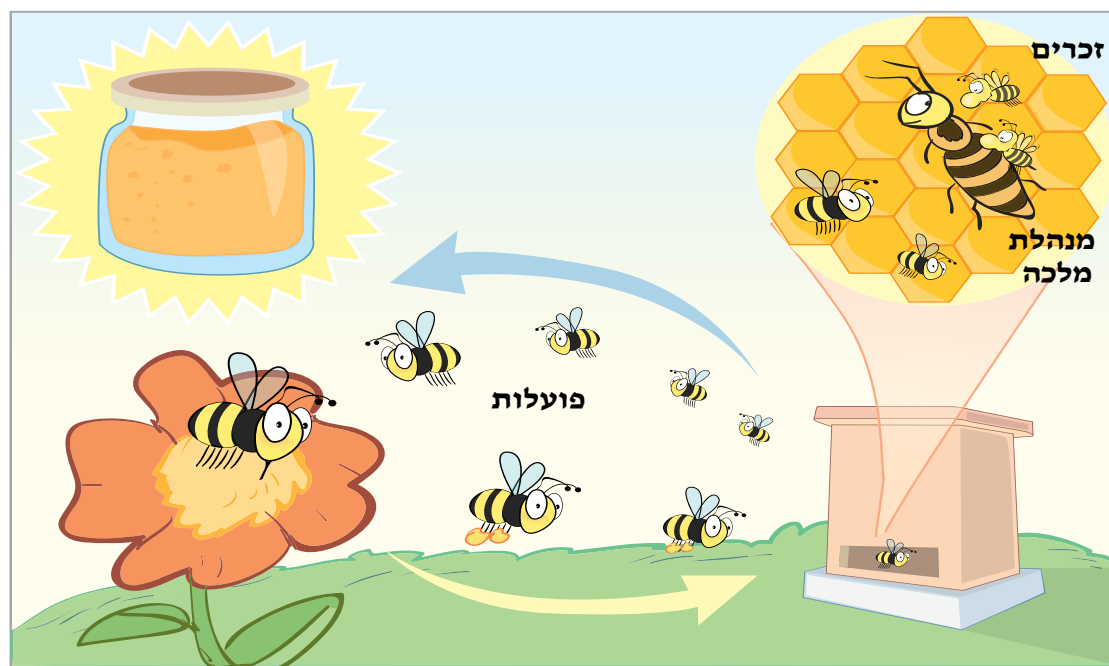
מעופפת באויר בצורה המזכירה את הספֶּרָה 8. זוית המעוף ומהירותו מסמנים לחברותיה את הכוון לפרחים ואת המרחק המדיק אליהם. כשהרקוד נמשך זמן רב ובעצמה רבה, הוא מלמד את שאר הדבורים שכדאי להן למהר למקום.

1. לפניכם איור המתאר את מבנה המפעל.

תוצרת

המפעל

כוורת



◆ כתבו.

- א. מי מנהל את המפעל?
 ב. מי העובדים במפעל?
 ג. היכן ממוקם המפעל?
 ד. כיצד נראה מבנה המפעל?
 ה. מהי תוצרתו של המפעל המתואר בטקסט המידע?
 ו. תארו את המוצר: מה צבעו (במה הוא תלוי?), מה טעמו (במה הוא תלוי?) ולמה הוא משמש.

◆ לפניכם טבלה המציגה את ארגון העבודה במפעל.

1. העתיקו את הטבלה למחברת.
 2. ארגנו את המידע בטבלה בעזרת התרמילון.

זכר	פועלות	מלכה	העובדים
להפירות את המלכה	להאכיל את הצאצאים	להטיל ביצים	תפקידיהם
		אחת	מספרם בכוורת

תרמילון: לשמור על המלכה, לאחד את הממלכה, לטפל בצאצאים ולהאכיל אותם, להפירות את המלכה, להגן על המלכה, לנקות את הכוורת, לבנות תאים חדשים, לאסוף צוף וגרגירי אבקה, לייצר את הדבש

1. האם אתם אוהבים דבש? ספרו.
2. דבש הוא מזון מתוק. אילו עוד מוצרים מתוקים אתם מכירים? למה מתכוונים כשאומרים "לאכל במדה"?
3. ממה מייצרים סוכר, שוקולד וגלידה? לדוגמה: סוכר – מקני סוכר.
4. האם אפשר לייצר דבש בדרך אחרת?
5. מזון מלכות הוא מוצר דבש מומלץ נגד הצטננות. הסבירו את המונח מזון מלכות. היעזרו באינטרנט.



עולמות שיח אפשריים

1. אלו הפועלות היו מתמרדות או שובתות מעבודתן הקשה – מה הן היו אומרות?
2. קראו בכיתה את התלונות שכתבתם.



פינת הצילום שלי

1. בקרו באזור כוורת.
2. צלמו דבוראי.
3. שוחחו אתו ושאלו שאלות על תפקידיו.
4. צלמו כוורת.
5. צלמו חלת דבש.
6. ספרו היכן הייתם ומה צילמתם. מה עניין אתכם במיוחד?

